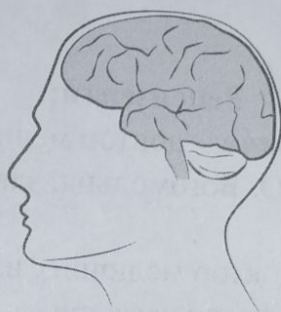

МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

ТОМ • 2

СПЕЦІАЛЬНА МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

За редакцією професора, доктора медичних наук Г. Я. Пилягіної

NK
PUBLISHERS

Вінниця
НОВА КНИГА
2020

УДК 159.97:616.89(075.8)

М42

*Рекомендовано вченою радою НМАПО імені П. Л. Шупика
як підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів
(протокол № 5 від 10.06.2020 р.)*

Колектив авторів:

Г. Я. Пилягіна, О. О. Хаустова, Н. О. Марута, Ц. Б. Абдяхімова, Н. К. Агішева, К. В. Аймедов, А. Е. Асанова, Ю. О. Асєсва, М. І. Винник, Л. М. Гайчук, Г. В. Гук, М. М. Денисенко, Н. О. Дзеружинська, О. В. Зубатюк, Г. Ю. Каленська, А. В. Канищев, С. П. Колядко, Г. М. Кожина, Є. В. Кришталь, Т. В. Кришталь, А. Р. Марков, М. В. Маркова, О. С. Марута, Б. В. Михайлов, В. Д. Мішиєв, І. Р. Мухаровська, Г. М. Науменко, О. П. Олійник, В. Ю. Омельянович, Т. В. Панько, О. В. Піонтковська, О. В. Радзєвілова, О. А. Ревенок, О. Є. Семікіна, О. Г. Сиропятов, І. Ф. Тєрьошина, І. В. Тодорів, В. Ю. Федченко, О. С. Череднякова, В. В. Чугунов, С. А. Чумак, Л. М. Юр'єва, І. О. Явдак.

Рецензенти:

Напреєнко Олександр Костянтинович – доктор медичних наук, професор, Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, завідувач кафедри психіатрії та наркології.

Гриневиц Євгенія Геннадійовна – доктор медичних наук, професор, Національної медичної академії імені П. Л. Шупика, професор кафедри загальної, дитячої та судової психіатрії і наркології.

Медична психологія : в 2-х т. Т. 2. Спеціальна медична психологія / М42 [Г. Я. Пилягіна, О. О. Хаустова, Н. О. Марута та ін.] ; за ред. Г. Я. Пилягіної. – Вінниця : Нова Книга, 2020. – 496 с.

ISBN 978-966-382-867-1

Підручник "Медична психологія" складається з двох томів. В 2-му томі підручнику висвітлені основні розділи прикладної медичної психології. В ньому представлено розділи, які присвячені основним питанням щодо порушень психологічного здоров'я; діагностичним аспектам психопатологічних порушень; основам надання медико-психологічної допомоги хворим на психічні розлади; психологічним аспектам девіантної поведінки, проблеми психосоматичних розладів, в тому числі в терапії, хірургії та акушерстві-гінекології та психоонкології, вмирання і смерті; медико-психологічним аспектам, сексуальності, сексуальної поведінки та сексуального здоров'я і його порушень; медико-психологічній реабілітації, психогігієні та психопрофілактиці, інформаційно-психологічній безпеці особистості; процесуальним аспектам призначення і проведення судово-психологічної експертизи; медичній деонтології, етиці взаємодії лікаря з пацієнтом, правовому забезпеченню і психологічним аспектам професійної діяльності медичних працівників.

Даний підручник відповідає навчальним планам та програмам з медичної психології додипломного та післядипломного рівнів освіти та надає можливість набуття знання впровадження за цією спеціальністю. Він призначений для студентів медичних вищих навчальних закладів, інтернатури, магістратури та спеціалізації з медичної психології, а також для безперервного професійного навчання в межах післядипломної освіти.

УДК 159.97:616.89(075.8)

ISBN 978-966-382-867-1

© Колектив авторів, 2020

© Нова Книга, 2020

Зміст

Колектив авторів	8
Список скорочень	11
Передмова	12
1. Здоров'я та хвороба. Від психічної норми до психічного розладу:	
основні концепції, положення, поняття та розуміння	14
1.1. Загальна концепція здоров'я (О. О. Хаустова)	14
1.2. Основні чинники психологічного і психічного здоров'я людини (О. О. Хаустова)	18
1.3. Континуум "норма – патологія" (О. О. Хаустова)	23
1.4. Хвороба, психічна патологія, психічний розлад (О. О. Хаустова)	26
2. Порушення психологічного здоров'я (О. О. Хаустова)	32
3. Діагностичні аспекти психопатологічних порушень. Найрозповсюдженіші симптоми психічних розладів та психопатологічні стани	40
3.1. Основні поняття в діагностиці психопатологічних порушень. Симптом та синдром (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	40
3.2. Найрозповсюдженіші симптоми і стани порушення свідомості й самосвідомості (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	41
3.3. Найрозповсюдженіші симптоми порушень відчуття та сприймання (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	45
3.4. Найрозповсюдженіші симптоми порушень уваги (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	48
3.5. Найрозповсюдженіші симптоми порушень пам'яті (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	50
3.6. Найрозповсюдженіші симптоми порушень емоцій та волі (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	51
3.7. Найрозповсюдженіші симптоми порушень мислення (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	54
3.8. Розвиток моделей інтелекту та найрозповсюдженіші стани при його порушеннях (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	58
4. Медико-психологічна допомога хворим на психічні розлади	60
4.1. Загальні принципи надання медико-психологічної допомоги хворим з різними видами психічних розладів (Г. М. Кожна, І. Ф. Терьошина, Л. М. Гайчук)	60
4.2. Основні положення про психічні розлади внаслідок органічних уражень центральної нервової системи та принципи надання медико-психологічної допомоги хворим з цими порушеннями (Н. О. Марута, Г. Ю. Каленська, О. Є. Семікіна, І. О. Явдак)	63
4.3. Основні положення про розлади психіки внаслідок вживання психоактивних речовин та принципи надання медико-психологічної допомоги хворим із цими порушеннями (В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович)	70

4.4. Основні положення про розлади шизофренічного спектра (шизофренія, шизоафективний, поліморфний психотичний, шизотиповий і маячні розлади) та принципи надання медико-психологічної допомоги хворим з цими порушеннями (Н. О. Марута, С. П. Колядко, О. С. Череднякова).	80
4.5. Основні положення про афективні розлади та принципи надання медико-психологічної допомоги хворим із цими порушеннями (Т. В. Панько., В. Ю. Федченко, О. С. Марута, М. М. Денисенк).	86
4.6. Основні положення про невротичні розлади та принципи надання медико-психологічної допомоги хворим із цими порушеннями	93
4.6.1. Загальні положення про невротичні розлади (Г. Я. Пилягіна)	93
4.6.2. Тривожно-фобічні розлади та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна, О. В. Зубатюк)	96
4.6.3. Обсесивно-компульсивні розлади та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна, О. В. Зубатюк).	103
4.6.4. Дисоціативні та конверсійні розлади і принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна, С. А. Чумак).	107
4.6.5. Соматоформні розлади та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна, С. А. Чумак)	115
4.6.6. Неврастенія та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна)	121
4.7. Розлади харчової поведінки та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна).	124
4.8. Розлади особистості та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна).	134
4.9. Основні положення про розумову відсталість та принципи надання медико-психологічної допомоги цим хворим (Б. В. Михайлов).	149
4.10. Основні положення про розлади психічного розвитку і психопатологічні розлади, які формуються в дитячому та підлітковому віці, та принципи надання медико-психологічної допомоги дітям і підліткам (Б. В. Михайлов, Г. Я. Пилягіна)	155
5. Психологічні аспекти девіантної поведінки.	178
5.1. Девіантна поведінка, її прояви та психологічне підґрунтя девіантної поведінки (Г. Я. Пилягіна)	178
5.2. Поведінкові (нехімічні) адикції як варіант девіантної поведінки та принципи надання медико-психологічної допомоги при таких порушеннях (К. В. Аймедов, Ю. О. Асеева)	184
5.3. Залежність від віртуальної реальності як варіант девіантної поведінки та принципи надання медико-психологічної допомоги при таких порушеннях (Л. М. Юр'єва).	193
5.4. Саморуїнлива та суїцидальна поведінка (Г. Я. Пилягіна).	200
6. Розлади, пов'язані зі стресом, та принципи надання медико-психологічної допомоги при таких порушеннях	214
6.1. Адаптація, теорія стресу та психічний стрес (Г. Я. Пилягіна)	214

6.2. Реакції на важкий стрес і порушення адаптації та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Г. Я. Пилягіна, С. А. Чумак)	220
6.3. Кризові стани, обумовлені соціально-стресовими подіями, та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (Л. М. Юр'єва)	228
6.4. Психічні розлади, обумовлені бойовою психічною травмою, та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим	238
6.4.1. Бойова психічна травма та її основні наслідки (М. І. Винник, І. В. Тодорів)	238
6.4.2. Гостра реакція на бойовий стрес та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (М. І. Винник, І. В. Тодорів)	240
6.4.3. Посттравматичний стресовий розлад, що формується внаслідок бойової психічної травми, та принципи медико-психологічної допомоги таким хворим (М. І. Винник, І. В. Тодорів)	243
7. Психологічні проблеми психосоматичних розладів	256
7.1. Історія розвитку психосоматичного напрямку в медицині й теоретичні основи вивчення психосоматичних та соматопсихічних взаємовпливів у формуванні психосоматичних розладів (О. О. Хаустова)	256
7.2. Сучасні наукові погляди на формування психосоматичних розладів (О. О. Хаустова)	267
7.3. Класифікація, діагностика та принципи медико-психологічної допомоги пацієнтам із психосоматичними розладами (О. О. Хаустова)	271
8. Психосоматичні розлади в терапії, хірургії та акушерстві-гінекології	281
8.1. Психосоматичні розлади, що зустрічаються в терапевтичній практиці (О. О. Хаустова)	281
8.1.1. Психосоматичні розлади серцево-судинної системи	281
8.1.2. Психосоматичні розлади органів дихання	287
8.1.3. Психосоматичні розлади органів травлення	289
8.1.4. Психосоматичні розлади, пов'язані з порушеннями імунітету	291
8.2. Психосоматичні розлади, що зустрічаються в перинатології, акушерстві та гінекології (О. О. Хаустова)	294
8.2.1. Психологічні особливості вагітних жінок	294
8.2.2. Психологічні аспекти пологів та післяпологового періоду	296
8.2.3. Психологічні особливості жінок, хворих на гінекологічні захворювання	297
8.3. Психосоматичні розлади, що зустрічаються в практиці хірургії та травматології (О. О. Хаустова)	304
8.3.1. Психологічні особливості особистості, психічні й психосоматичні розлади, які зустрічаються в пацієнтів у хірургічному стаціонарі	304
8.3.2. Психологічні особливості особистості, психічні й психосоматичні розлади, які зустрічаються в пацієнтів у травматологічному стаціонарі	309
8.3.3. Особливості роботи медичного психолога у клініці хірургії та травматології	310

9. Психоонкологія: психосоматичні аспекти в онкологічній практиці та основні принципи надання медико-психологічної допомоги онкохворим	314
9.1. Загальні питання психоонкології (М. В. Маркова, І. Р. Мухаровська, О. В. Піонтковська)	314
9.2. Психологічні особливості пацієнтів з онкологічними захворюваннями (М. В. Маркова, І. Р. Мухаровська, О. В. Піонтковська)	316
9.3. Психічні розлади у онкологічних пацієнтів (М. В. Маркова, І. Р. Мухаровська, О. В. Піонтковська)	324
9.4. Медико-психологічні проблеми родини онкологічного пацієнта (М. В. Маркова, І. Р. Мухаровська, О. В. Піонтковська)	328
9.5. Діагностичні й терапевтичні аспекти психоонкології в дитячому та підлітковому віці (М. В. Маркова, І. Р. Мухаровська, О. В. Піонтковська)	331
9.6. Медико-психологічна допомога та психологічна підтримка в онкологічній практиці (М. В. Маркова, І. Р. Мухаровська, О. В. Піонтковська)	334
10. Медико-психологічні аспекти вмирання і смерті	342
10.1. Загальні поняття та принципи надання паліативної допомоги (В. В. Чугунов, Г. В. Гук)	342
10.2. Психологічні особливості та психопатологічні порушення хворих, які помирають. Медико-психологічні аспекти надання паліативної (хоспісної) допомоги (В. В. Чугунов, Г. В. Гук)	346
10.3. Медико-психологічна допомога оточенню пацієнта при наданні паліативної допомоги та втраті близької людини (В. В. Чугунов, Г. В. Гук)	356
10.4. Взаємодія медперсоналу з умираючими пацієнтами. Психологічний супровід медперсоналу, що надає паліативну (хоспісну) допомогу хворим (В. В. Чугунов, Г. В. Гук)	361
11. Медико-психологічні аспекти сексуальності, сексуальної поведінки та сексуального здоров'я і його порушень	365
11.1. Основні поняття сексології: сексуальність, сексуальна поведінка, сексуальне здоров'я та їх багатофакторне забезпечення (М. В. Маркова, Є. В. Кришталь, Ц. Б. Абдряхімова, Н. К. Агішева, Т. В. Кришталь)	365
11.2. Сексуальна норма і системний підхід в оцінці сексуального здоров'я. Основні види розладів сексуального здоров'я (М. В. Маркова, Є. В. Кришталь, Ц. Б. Абдряхімова, Н. К. Агішева, Т. В. Кришталь)	372
11.3. Принципи надання медико-психологічної допомоги при розладах сексуального здоров'я (М. В. Маркова, Є. В. Кришталь, Ц. Б. Абдряхімова, Н. К. Агішева, Т. В. Кришталь)	382
12. Комбіноване лікування психічних розладів із включенням медико-психологічного втручання (Г. М. Кожна, І. Ф. Терьошина, Л. М. Гайчук)	391
13. Медико-психологічна реабілітація: основні положення та принципи проведення	399
13.1. Реабілітація як поняття та основні засади психореабілітаційного процесу (Г. Я. Пилягіна, О. В. Зубатюк)	399

13.2. Основні засади проведення медико-психологічної (психосоціальної) реабілітації при порушеннях соціальної компетентності та соціально-когнітивного функціонування у хворих з важкими й хронічними психічними розладами (Г. Я. Пилягіна, О. В. Зубатюк)	408
14. Психогігієна та психопрофілактика (Г. М. Кожна, І. Ф. Терьошина, Л. М. Гайчук)	417
15. Медико-психологічні аспекти інформаційно-психологічної безпеки особистості	426
15.1. Інформаційно-психологічна безпека особистості як проблема медичної психології (М. В. Маркова, А. Р. Марков)	426
15.2. Медико-психологічні наслідки надмірного користування екранними технологіями (М. В. Маркова, А. Р. Марков)	433
15.3. Основні принципи медико-психологічної допомоги у відновленні і підтримці інформаційно-психологічної безпеки особистості (М. В. Маркова, А. Р. Марков)	436
16. Судово-психологічна експертиза: організаційні та методологічні аспекти її проведення	441
16.1. Методологія проведення судово-психологічної експертизи (О. А. Ревенок, А. В. Каніщев, О. В. Радзевілова О. П. Олейник)	441
16.2. Організаційні аспекти проведення судово-психологічної експертизи (О. В. Радзевілова)	444
16.3. Загальні питання судово-психологічної експертизи в цивільному та в кримінальному провадженнях (О. В. Радзевілова, О. П. Олійник)	447
16.4. Окремі питання судово-психологічної експертизи в кримінальному та цивільному провадженнях (О. В. Радзевілова)	453
17. Медична деонтологія. Етичні аспекти взаємодії лікаря з пацієнтом. Правове забезпечення професійної діяльності медичних працівників в Україні (О. О. Хаустова, Г. М. Науменко, А. Е. Асанова)	459
18. Основні психологічні аспекти професійної діяльності медичних працівників	469
18.1. Основні засади професіоналізму медичних працівників: їх професійні компетентності та психологічні типи (О. О. Хаустова, Г. М. Науменко)	469
18.2. Психологічні і комунікативні аспекти взаємодії лікаря з пацієнтом (О. О. Хаустова, Г. М. Науменко)	472
18.3. Етапи становлення та кризи у професійній діяльності медичних працівників (Л. М. Юр'єва)	479
18.4. Проблемні аспекти професійної діяльності медичних працівників: синдром емоційного вигоряння і професійна деформація та принципи їх медико-психологічної корекції й психопрофілактики (Н. О. Дзеружинська, О. Г. Сиропятов)	486

Питання для самоконтролю:

1. Які основні симптоми порушень волі ви знаєте?
2. Які основні симптоми порушень емоцій ви знаєте?
3. Яка різниця між фізіологічним та патологічним афектами?
4. Що таке емоційне збіднення або сплющення?

3.7. Найрозповсюдженіші симптоми порушень мислення

В. Д. Мішиєв, В. Ю. Омелянович

Мислення — це здатність індивіда розкривати зв'язки і відносини між об'єктами дійсності і моделювати на основі цього певні закономірності.

До найрозповсюдженіших **психопатологічних симптомів порушень мислення**, які можна розподілити за основними механізмами та проявами, відносяться:

1. Порушення темпу мислення:

Це помітні зовнішні прояви *прискорення* чи *гальмування* мислення, яке проявляється, насамперед, у мовній продукції, тому що внаслідок зміни темпу мислення змінюється і швидкість мовлення. Максимальні вирази порушень темпу мислення проявляються наступними симптомами (станами):

Ментизм — безперервний, некерований потік думок, спогадів, образів, уявлень. Це “вихор ідей”, який виникає мимоволі і раптово закінчується (частки секунди, секунди).

Шперрунг — несподівана “закупорка думок”, різкий обрив думки ще до того, як вона оформилася. Як і ментизм, це дуже короткотривалий стан.

2. Порушення мислення за послідовністю:

Розірване мислення — непослідовне мислення з перескакуванням з однієї думки на іншу, що не пов'язана з попередньою.

Інкогеренція (асоціативна незв'язність) — крайній ступінь розірваності мислення з втратою здатності до утворення асоціативних зв'язків, здатності до елементарних узагальнень, до аналізу і синтезу, що виявляється у мовній продукції у вигляді безглузлого бурмотіння окремих слів (словесна окрошка).

Шизофазія — розірвана мова у вигляді безглузлого набору окремих слів, які включені в граматично правильні речення.

Ехолалія — повторювання почутих питань або останніх слів речень.

Персеверація — застрявання на одній думці з неодноразовим повторенням відповідей на попередні стимули, після того як уже пред'явлено новий стимул.

Вербігерація — ритмічне монотонне повторення будь-якого слова або словосполучення, іноді безглузде нанизування подібних за звучанням фраз, слів або складів.

Мутизм — повна відмова від мовного контакту (німота).

3. **Порушення змісту мислення:**

Конкретне мислення — буквально-не мислення, обмежене використання метафор без розуміння нюансів їх значення, розуміння всього лише “в одному вимірі”.

Грунтовне мислення — нездатність поділу головного і другорядного з занадто тривалим описуванням (обмірковуванням) однієї деталі чи думки.

Торпідне (в'язке) мислення — виражена ускладненість послідовності мислення із застряганням на несуттєвих деталях.

Глосолалія — говоріння неіснуючою мовою.

Дереїзм (патологічне фантазування) — розумова діяльність із зануренням у світ мрій, яка не узгоджується з логікою або досвідом. Є близьким до аутистичного мислення.

Аутистичне мислення — мислення, не пов'язане з реальним життям, поглинення у свої особисті, відірвані від дійсності розумові утворення та використання в розумових процесах своєї логіки.

Резонерство — тип мислення, який характеризується схильністю до пустих, безплідних, заснованих на поверхневих, формальних аналогіях, розмірковувань.

Паралогічне мислення — з'єднання непорівнянних обставин, явищ, положень, об'єднання суперечливих ідей, образів з мимовільною підміною одних понять іншими.

Нав'язливі або obsesivні ідеї (включаючи нав'язливі страхи) — стійкі, викликаючи самовільно думки, сумніви, спогади, а також нерозумний, над-

мірний страх перед якимись певними явищами або ситуаціями, в результаті яких виникає непереборне бажання уникнути дії подразника, що викликає страх (при збереженні критичного ставлення до них):

⇒ прості фобії — боязнь певних конкретних предметів або ситуацій (наприклад, боязнь висоти, відкритих просторів, павуків, змій тощо);

⇒ соціальні фобії — страх, пов'язаний із соціальним середовищем або соціальними заходами (боязнь публічного приниження, боязнь брати участь у трапезі в присутності інших людей тощо).

Надцінні ідеї — судження, переконання, що виникли в результаті реальних обставин, але зайняли в подальшому місце в житті пацієнта, яке не відповідає їх значенню (релігійний фанатизм, патологічне кохання тощо);

Маячення (маячні ідеї, марення) — ідеї, судження, які абсолютно не відповідають дійсності, але повністю оволодівають пацієнтом і які неможливо коригувати переконанням і роз'ясненням. Маячення поділяють на:

⇒ первинне інтерпретативне маячення — систематизоване маячення тлумачення, в структурі якого хворий тлумачить події (як справжнього, так і минулого), дії людей, як підтвердження істинності основної маячної ідеї (переслідування, отруєння, зради і т.д.);

⇒ гостре чуттєве (образне) маячення — переважають образні уявлення, які не вимагають жодних доказів; часто супроводжується тривогою, страхом, екстазом або розгубленістю;

- ⊖ систематизоване маячення — абсолютно помилкове твердження або система помилкових поглядів, об'єднані навколо однієї єдиної теми (хворого переслідує СБУ, його хоче вбити дружина і т.д.);
- ⊖ несистематизоване маячення — комплекс розрізнених помилкових тверджень, висновків і поглядів, які не об'єднуються якоюсь однією темою;
- ⊖ монотематичне маячення — маячення, яке обмежується однією помилковою ідеєю;
- ⊖ політематичне маячення — маячення, в структурі якого одночасно співіснують дві або більше помилкових ідей;
- ⊖ антагоністичне маячення — наявність помилкових переконань в тому, що у хворого, крім уявних супротивників, існують і уявні союзники (“добрі” і “злі” інопланетяни і т.п.);
- ⊖ химерне маячення — абсолютно абсурдні, неправдоподібні, дивні твердження (на Землі існує раса розумних комах і т.п.);
- ⊖ фантастичне (парафренне, марення уяви Дюпре) маячення — в структурі містяться образні фантастичні ідеї величі, особливої місії;
- ⊖ нігілістичне маячення (маячення заперечення), мегаломанічне депресивне маячення (маячення Котара) — містить депресивні або іпохондричні переконання з ідеями величезності і заперечення (у хворого згнили всі нутрощі, всесвіту не існує і т.п.); ідеї звинувачення можуть містити помилкове або умисне звинувачення хворого в скоєнні грандіозних злочинів, до яких він не має ніякого відношення;
- ⊖ маячення величі — характеризується грандіозним перебільшенням своїх духовних і фізичних сил, соціального стану і пов'язаних з цим можливостей;
- ⊖ маячення високого походження (інших батьків) — містить ідею походження від осіб, які займають значно вище положення в суспільстві, ніж батьки, яких хворий вважає несправжніми;
- ⊖ маячення впливу — містить ідею стороннього впливу на думки, почуття, вчинки хворого, нерідко з поясненням механізмів такого впливу (чаклунство, гіпноз, лазер і т.п.);
- ⊖ маячення переслідування (персекуторні маячні ідеї) — провідною ідеєю є переслідування хворого кимось з метою фізичного знищення, покарання чи з іншими цілями, супроводжується почуттям страху та захисною поведінкою (спецслужби чи мафія переслідують пацієнта як свідка якоїсь події і т.п.);
- ⊖ маячення інсценування — переконаність хворого в тому, що все, що відбувається навкруги, — спеціально влаштоване, інсценоване з якоюсь метою;
- ⊖ маячення інтерметаморфозу — етап розвитку образного марення з ідеєю повної зміни навколишнього оточення з перетворенням предметів, перевтіленням осіб;
- ⊖ любовне маячення — переконаність хворого в любові до нього з боку будь-якої особи, яка най-

- частіше займає високе положення;
- ☉ маячення ревнощів — нічим не підтверджена впевненість у невірності чоловіка чи дружини;
- ☉ резидуальне маячення — маячні ідеї, що залишаються деякий час в якості моносимптому після зникнення інших проявів хвороби (частіше після станів потьмареної свідомості, які не супроводжуються повною амнезією);
- ☉ ретроспективне маячення — маячення, спрямоване в минуле, яке переглядається хворим відповідно до його нових, патологічних уявлень.

Психічні автоматизми — “зроблені” думки, відчуття, дії, які з’являються в результаті впливу якоїсь уявної зовнішньої сили (магії, гіпнозу, впливу таємними променями). Вони включають в себе чуттєвий, ідеаторний і руховий компоненти, проявляючись почуттям оволодіння деякими психічними функціями хворого. Види психічних автоматизмів поділяються на:

1. Ідеаторні (асоціативні) автоматизми — результат уявного

впливу на процеси мислення та інші форми психічної діяльності, які проявляються наступними симптомами:

- ментизм;
- відкритість думок (думки чують оточуючі);
- шелест думок (думки хворого шепочуться в його голові);
- звучання думок (всі думки голосно звучать в голові);
- відлуння думок (про що не подумає хворий, все повторюють вголос навколишні);
- відібрання думок (думки зникають з голови);
- “зроблені” думки;
- “зроблені” сновидіння;
- “зроблений” настрій, почуття;
- “зроблене” розмотування спогадів.

2. Сенестопатичні (сенсорні) автоматизми — “зроблені” відчуття (жару, холоду, пульсації, болю, перекручування, скрупульозності тощо);

3. Кінестетичні (моторні) автоматизми — “зроблені” рухи, слова, фрази тощо.

Питання для самоконтролю:

1. Як можна розподілити порушення мислення за основними механізмами та проявами?
2. Які основні симптоми порушень мислення ви знаєте?
3. Що таке маячення?
4. Які варіанти маячень ви знаєте?
5. Що таке психічні автоматизми та які їх варіанти ви знаєте?